

Atsakymas A. Smetonai

Doc. dr. Aldonas Pupkis,

www.DELFI.lt

2015 m. lapkričio 12 d. 15:14

Kalbininko Smetonos nuomonė dėl svetimų raidžių vartojimo lietuvių kalbos tekstuose ir asmens dokumentuose žinoma ne nuo vakar.

Aldonas Pupkis

© DELFI (T.Vinicko nuotr.)

Vadinamųjų „talkininkų“ neseniai surinkti parašai dėl nelietuviškų pavardžių rašymo asmens dokumentuose veikiausiai paskatino kolegą dar kartą grįžti prie šio klausimo ir pateikti ilgus savo samprotavimus stengiantis, kaip jis rašo, „pasergėti nuo kenksmingo žingsnio – latviško pavardžių rašymo pasuose kelio“.

Deja, kuo tai būtų kenksminga lietuviams (išnyktų valstybė? lietuvių kalba?), autorius tiksliai nepaaiškina, nebent pamini istorinę orientaciją į vakarietišką kultūrą ir baimę patekti į Europos Sąjungos teismus.

Straipsnyje savo nuomonei pagrįsti argumentų pateikiama daug, ir kai kam tai gali pasirodyti įspūdinga, bet, deja, daug kur veržiamasi per atviras duris, o kai kas sąmoningai ar iš nežinojimo nutylima. Šiaip ar taip, kalbos dalykai, kaip yra rašęs Juozas Balčikonis, reikalauja didesnio tikslumo ir kliautis vien savo interpretacijomis ne visada išeina.

Reikia įsidėmėti, kad Smetona interneto tekste daugiausia kalba apie lietuvių kalbos abėcėlei svetimų raidžių vartojimą lietuviškuose **tekstuose** ir tik poroje vietų užsimena apie **asmens dokumentus**. Turbūt daugeliui aišku, kad kitų kalbų asmenvardžių rašybą tekstuose (mokslo,

žiniasklaidos ir kt. sričių kalboje) ir Lietuvos Respublikos piliečių asmens dokumentuose reguliuoja skirtingos teisinės nuostatos ir normos, ir apie tai jau ne kartą rašyta (plg. gerai argumentuotus Prano Kniūkštos rašinius). Tai supranta ir Smetona, teigdamas, kad „konstituciniu valstybinės kalbos statusu nustatomas piliečio ir valstybės santykis per kalbą, su kalba“. Taigi, kad žmogus yra Lietuvos Respublikos pilietis, turėtų rodyti jo asmens dokumentuose ta nuostata, kuri įtvirtinta valstybine kalba. Bet čia pat pradėdama teikti ir su ta sritimi nesusijusių argumentų, stebina, kiek daug tuose samprotavimuose eklektikos.

Autorius vis primena, kad „talkininkai“ siūlo, skatina nesilaikyti lietuvių kalbos gramatikos (kalbama apie 1997 m. „Dabartinės lietuvių kalbos gramatiką“). Bet, autoriaus nuomone, tiesiog būtina paisyti ten išnašoje nurodytos išimties. Iš tiesų joje teigiama, kad nelietuviškuose žodžiuose (ypač asmenvardžiuose) dar pavartojamos kitos raidės – *q, w, x...*, bet nėra nė mažiausios užuominos į asmens dokumentus. Tad užuot ne vienoj vietoj koneveikus kitaip manančius kolegas kalbininkus ir savo mokytojus, ar nevertėjo pasidomėti, kokia tos išnašos atsiradimo kilmė ir jos teiginio santykis su Kalbos komisijos ir norminamųjų veikalų („Lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos, 1992, ir kt.) atitinkamais teiginiais.

Nėra jokių nurodymų apie asmens dokumentų rašybą ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimuose bei sprendimuose, – ir Arnoldas Piročkinas, Justinas Marcinkevičius, Zigmantas Zinkevičius šiuo klausimu tikrai nepervertė savo nuomonės, nes **balsavo ne už rašybą asmens dokumentuose**. Tame nuolat eksploatuojamame 60 ajame nutarime nė nebuvo reikalo kalbėti apie asmenvardžių rašymą asmens dokumentuose, nes asmenvardžių rašybą juose reglamentavo 1991 m. Aukščiausiosios Tarybos nutarimas.

Primintina, nors autorius atsitiktinai ar sąmoningai nutyli, kad 2013 m. spalio 24 d. Komisijos nutarime nr. 11 (147) rašoma: „Mokslinėje literatūroje, reklaminiuose, informaciniuose leidiniuose, specialiuose tekstuose, taip pat oficialiuose dokumentuose (**išskyrus Lietuvos Respublikos piliečių asmens dokumentus**) kitų kalbų asmenvardžių pateikiamos autentiškos formos [...]“. Ir to nutarimo punkto pastaba: „Asmenvardžių rašymą Lietuvos Respublikos piliečių asmens dokumentuose nustato kiti teisės aktai.“ Nutylimas ir autoriui nepatogus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas dėl nacionalinės rašybos viršenybės.

Argumentą, kad priešingos pusės nuomonei remti pasitelkiamas logiškai klaidingas autoriteto argumentas, reikėjo prisitaikyti ir sau pačiam. Daug daugiau negu autorius esu bendravęs su savo kurso draugais ir kolegomis Aleksu Girdeniu ir Albertu Rosinu, bet jie niekada nėra kalbėję (ir nebuvo pareiškę rašytinės nuomonės) apie nelietuviškų rašmenų vartojimą asmens dokumentuose. Su Rosinu esame daug kalbėję dėl adaptuotos ir originalios rašybos santykių. Jis kategoriškas buvo tik dėl mokslinių tekstų, o kai kalba išėjo apie Vilniaus krašto vietinę tarmę kalbančių žmonių asmens dokumentus, pasakė, kad čia esantis daug sudėtingesnis klausimas (jo cituojame interviu iš „Lietuvos žinių“ apie svetimų pavardžių rašybą pasakyta labai aptakiai, greičiau turint galvoje 60-tą Komisijos nutarimą ir jo reglamentuojamą užsienietiškų pavardžių rašybą, bet pati asmens dokumentų rašyba nepaminėta, todėl manipuliuoti tokiomis citatomis nederėtų).

Taigi, rodos, iš tiesų svarbiausia čia – asmens dokumentuose nurodomas asmens santykis su valstybe ir jos valstybine kalba, ir tai mato pats autorius. Dėl teiginio, kad ne visi Lietuvos piliečiai yra lietuviai, ne visi gimę Lietuvoje, ne visi nuo gimimo turi Lietuvos pilietybę, o dalis jų įvairiais giminytės ryšiais gali būti susisaistę su kitų valstybių piliečiais, abejoti nereikėtų. Tokių, kurie yra buvę kitų valstybių piliečiai arba susisaistę su kitų valstybių piliečiais šeiminiiais santykiais, yra

mažuma, gal vienetai, na, gal dar dešimtys, bet ne tūkstančiai, ir jų pavardžių rašyba asmens dokumentuose galėtų būti svarstybų pamatas.

Bet juk suprantama, kad čia kalbama apie dalį tos politinės pakraipos Lietuvos piliečių, kurie tokiais ryšiais nėra susisaistę, bet identifikuojasi kaip kitos šalies piliečiai. Negana to, dar ir mūsų piliečius identifikuoja kaip kitos šalies piliečius (turiu galvoje šmaikščią Alvydo Butkaus pastabą apie lenkišką Vilniaus m. mero pavardės rašymą Lietuvos lenkų laikraštyje).

Tai kokie čia povandeniniai akmenys trukdo kalbėtis ir susikalbėti? Juk turi būti kokių aiškesnių paskatų kreipti pokalbius tokia kategoriška kryptimi, tad ar nereikėtų atidžiau pažvelgti į kai kurių žmonių privačių ir viešųjų interesų santykius ir susimąstyti, ką sako teiginiai, jeigu tiesą rašo „Lietuvos žinios“ (š. m. spalio 30 d.), kad mūsų šalyje suvešėjo „politinis romantizmas“, o išrinktasis gretimos šalies prezidentas deklaruoja poreikį atkurti „Lenkijos poveikio instrumentus Lietuvos valdžios sprendimams“.

P. S. Turiu pridurti, kad piliečių iniciatyvinės „Talkos“ grupės akcijoje nedalyvavau ir dėl jos siūlomo projekto nesu pasirašęs.

The logo for DELFI, with the letters 'D', 'E', 'L', and 'F' in blue and the letter 'I' in yellow.